

- Ujem- ja Alamkoja esindajad loevad 13. veebruaril 1689 ette Inglismaa alamate õiguste deklaratsiooni Bill of Rights. Siit algab John Locke'i poolt esimesena teoreetiliselt sõnastatud moodsa demokraatia areng Inglismaal. Paul Landowski kvartsreljeef, umbes 1916, Genf, Genfi reformatsiooni mälestusmärk.

vahel) jätab ruumi üksikisiku vabadusele, kuulub rahuliku koosteksistentsimise juurde kõigepealt usuline sallivus. Ususõdadejärgsel ajal oli see keskeks teemaks: mitte keegi ei tohi isikliku usulise veendumuse nimel seada ohtu rahu. Et rajada alust usulisele sallivusele, üritas Locke mitmes kirjutises sõnastada platvormi erinevate kristlike konfessioonide vaheliseks üksteisemõistmiseks, omamoodi "kristluse miinimumi", millega kõik inglased pidid saama nõustuda. Riigi poolt tagatud usuvabaduse alt pidid Locke'i järgi välja jääma ainult ateistid – sest nad ei jaga loomuliku moraalil aluseid –, katoliiklased – sest nad tunnistavad välismaist suverääni, nimelt paavsti – ja fanaatikud, kes ei alluta oma veendumusi mõistuspärasele diskussioonile.

Ühiskond vajab üksteisemõistmise platvormi, milles oleks sõnastatud see, mida kõik ühiskonnaliikmed kindla veendumusena jagavad.

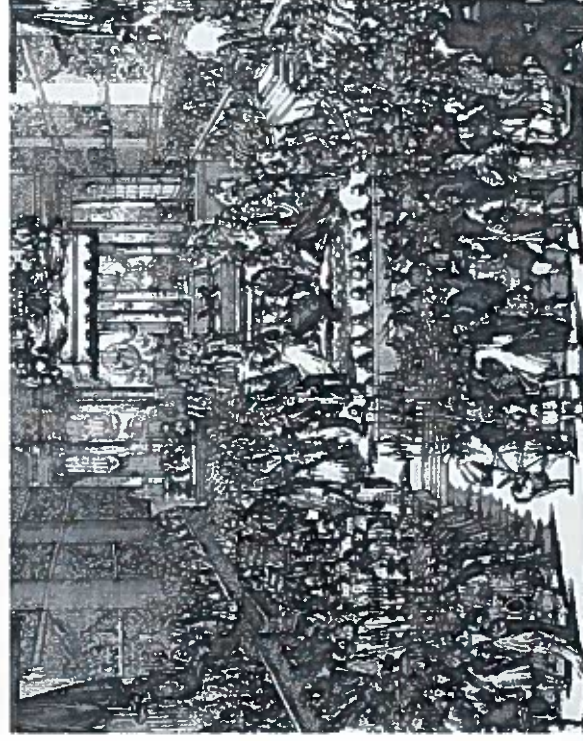
Niisuguse platvormi tahtis Locke koostada ka teadlaskonnale, ja see ongi tema raamatu *Essee inimarrast* eesmärk. Locke oli sõprusuhetes oma aja välja- paistvamate loodusteadlastega, nagu näiteks Robert Boyle'iga, kes pani oma elemendimõistega aluse tänapäeva keemiale, ja hiljem Isaac Newtoniga. Ta oli uurinud nii Descartes'i ratsionalismi kui ka Gassendi ja Hobbesi atomistlikku materialismi. Lepitust otsiva inimesena püüdis ta leida

LOCKE JA ANALÜÜTILINE FILOSOOFIA

Tänapäeva analüütiline filosoofia, mis tegeleb eelkõige küsimusega, mil määral meie keel – nii argi- kui ka teaduskeel – kõlbab inimkonna omavaheliseks suhtlemiseks ja ühiste arusaamade loomiseks, on Locke'i näol avastanud oma eelkäija. Nagu Locke, huvitub ka näiteks Jürgen Habermas keeleis-mõistelistest vahenditest, mis aitavad võimalikuks teha nii teaduslikku kui ka poliitilist konsensust.

- William III (1650–1702), Oranje prints, Inglismaa, Šoti- maa ja Iirimaa konstitutsiooniline kuningas (1689–1702), alates 1674. aastast Madalmaade asevalitseja. Friedrich Pecht (1814–1903) maal. München. *Maximilianmuseum.*

- William III ja tema abikaasa Mary kroonimine Londonis Westminster Abbey's 21. aprillil 1689. Kaasaegne vasegravüür.

erinevate lähenemiste ühisjooni ning püüdis neist kokku panna teaduse üldkehtivat alust, sekkumata eriteadlaste kitsastesse valdkondadesse. Descartes'ilt võttis ta üle lähtumise üksiksubjektist – mida on üksikul "isikul" võimalik teada? –, aksepteerimata siiski seda, et tseggellikust saab konstrueerida üksiku mina üksikute kindlate veendumuste põhjal nagu geometrias. Locke rõhutab, et ei ole olemas kindlaid teadmisi, mis oleksid meile "kaasa sündinud", ning vastandab end sellega Platoni arusaamale igavestest ideedest osasaamisest selle "meenutamise" kaudu, mida eeeksistentsis on teatud. Tõsikindel on Locke'i meelest üksnes see seisukoht, mille me ise endale kujundame, lastes endale mõju avaldada oma meeltetajumustel. Ainult taju läbi täitub meie teadvus sisudega, "ideedega", ilma nendeta oleks ta puhas leht. Need põhimõttelised kaalutlused teevad Locke'ist radikaalse empiristi ja teda peetakse moodsa valgustatud empirismi esimeseks esindajaks. Kuid sellel empirismil on ka "ratsionaalne", kartesiaanlik külg. Kuigi ükski teadvusesisu ei ole meile kaasa sündinud, on meil ikkagi looduse poolt antud võime ideid, mida me oma meele abil vastu võtame, "reflekterida" – teha kindlaks nende iseloomu. Refleksiooni abil õpime eristama "substantsideid", kujutlusi iseseisvatest asjadest, ja "relatsioonideid", mis käivad niisuguste kujutluste vahelise suhte kohta. Refleksiooni abil saab moodustada ka kujutluste "mooduseid", mis ei käi otseselt enam üldse empiirilistelt kogetatavate substantside kohta, nagu näiteks "kolmnurk" või "tänuikkus" – matemaatika